

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

Լ.Բ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1958

◀ ՅՈՒՆՈՒՆԱՐ - ՓԵՏՐՈՒՆԱՐ ▶

ԹԻԼ 1-2

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԻՐԱԽԱՍՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Ամաազրիս անցեալ տարուան Հոկտ. - Նոյեմբերի միացեալ թիւին մէջ խմբագրականով մը անդրադարձած էինք Եկեղեցւոյ սրբութեան և միութեան հիմնական ստորոգելիներուն: Այս խնդիրներուն շուրջ՝ զրած չէինք պարզապէս աստուածաբանական տեսութիւն մը ներկայացուցած ըլլալու նպատակաւ, այլ զրած էինք տեսական հիմունքները դնելու համար այն ուղիւ կեցուածքին, զոր ամէն հայ պէտք է ունենայ ի տես այն համատարած և խոր տագնապին, որուն մէջէն կ'անցնի մեր Սուրբ Եկեղեցին ներկայ ժամանակներուն: Գործնական քայլեր չենք կրնար առնել և իրայնական (ռէալիստիկ) ծրագիրներ չենք կրնար կազմել այնքան ատեն որ տեսական ամուր գետնի վրայ չենք կեցած:

Վերոյիշեալ յօդուածին մէջ երկու բան ուզած էինք հաստատել.

ա) Թէ Հայ Եկեղեցւոյ միութեան պահպանումը կենսական և անհրաժեշտ է թէ՛ կրօնական և հոգեւոր պատճառներով և թէ՛ հայութեան ազգային շաղախը աշխարհի մէջ ամուր պահելու նպատակաւ:

բ) Թէ անհրաժեշտ է, Եկեղեցական-վարչական տեսակէտէ, հնար եղած չափով պահել իրաց նախկին վիճակը և զգուշանալ, ներկայիս մանաւանդ, Հայ Եկեղեցւոյ վարչական դրութեան մէջ արմատական փոփոխութիւններ մտնելու փորձերէն:

Ճիշդ է որ Առաջին Աշխարհամարտին հետեւանքով արմատական փոփոխութիւններ առաջ եկան Հայ Եկեղեցւոյ ընդհանուր վարչական կազմաւորման մէջ: Պոլիսը զադրեցաւ ազգային-Եկեղեցական կեդրոն ըլլալէ: Պոլսէն իրան ջնջուեցաւ: Հայ Ժողովուրդը աշխարհի զանազան երկիրներուն մէջ մեծ կամ փոքր նոր համախմբումներ կազմեց: Այս «զապոյթները», ինչպէս սովոր ենք ըսել, իրենց տեղական պայմաններուն համաձայն հաւաքական կեանքի կերպ մը գտան, և բոլորուած Եկեղեցիներու և երբեմն նաեւ զպրօցներու և մշակութային կազմակերպութիւններու շուրջ՝ կ'ապրին հաւատարիմ իրենց ինքնութեան:

Մօտաւորապէս քառասուն տարիներէ ի վեր բնական եղանակով մը քիչ շատ մնայուն և զործնական հաւնի մէջ մասած այս կացութիւնը ներկայիս որոշ

4729

170-98

19369ահ

Հափով զոհացուցիչ հանգամանք մը ստացած է տուեալ պայմաններու մէջ, նոր փոփոխութիւններու ստիպողականութիւնը և հնարաւորութիւնը կարելի չէ անսնել ներկայ իրադրութեան մէջ: Թերեւս յառաջիկային մեր ազգային-եկեղեցական կեանքը, դէպքերու ներքին տրամաբանութեան զարգացումով, պահանջներ զնէ նոր փոփոխութիւններու: Սակայն առ այժմ այսպիսի պահանջներ իրենք զիրենք չեն պարտադրեր: Մեր ազգային-եկեղեցական կեանքին ներկայ տիրական պահանջն այն է որ զանազան երկիրներու մէջ հաստատուած մեծ կամ փոքր հայ հասարակութիւնները իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացնեն կարելի եղած Հափով իրենց զոյութեան կռուանը ամրացնելու գործին վրայ: Իրաց ընթացքը այս կը թելադրէ մեզի:

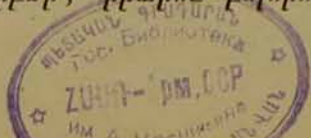
Արդ, մեր վերոյիշեալ խմբագրականով անդրադառնալէ ետք մեր եկեղեցւոյ միութիւնը ամուր պահելու անհրաժեշտութեան, ներկայ խմբագրականով կ'ոգեմք անդրադառնալ մեր եկեղեցւոյ վարչական բաժնուածութեան խնդրին, նկատի առնելով համառօտ կերպով այս բաժնուածութեան բնոյթն ու հիմունքները:

Հայ եկեղեցին մէկ է իր հաւատքով, ծէսով, կանոններով և նուիրապետական դրութեամբ: Սակայն անիկա մէկ չէ իր վարչութեամբ: Այսպէս, ունինք չորս նուիրապետական ինքնավար Աթոռներ որոնցմէ խրաքանչիւրը ունի տարբեր վարչական դրութիւն և լիակատար վարչական իրաւասութիւն իր սահմաններէն ներս:

Երուսաղէմի Աթոռը, իր յատուկ և բացառիկ դիրքին և նկարագրին պատճառաւ, կը կառավարուի վանական կանոնադրութեամբ մը և վերին վարչական իշխանութիւնը ամբողջապէս հոգեւորականներու ձեռքն է: Կուտանդնուպոլսոյ Աթոռը իր ներկայ սահմանափակ շրջանակին մէջ կը կառավարուի առաջնորդուած Ազգային Սահմանադրութեան ոգիով, բայց առանց պաշտօնական հաստատեալ կանոնադրութիւն մը ունենալու: Կիլիկեան Աթոռը կը կառավարուի ձեւափոխուած Ազգային Սահմանադրութեամբ, յարմարցուած տեղական պայմաններու: Այս յարմարեցումով կանոնականացուած է Կիլիկեան Աթոռին ամբողջական խզումը Կուտանդնուպոլսոյ Աթոռէն:

Իսկ Ս. Էջմիածնի նախամեծար Աթոռին իրաւասութեան ներքեւ եղող թեմերը կը կառավարուին աւելի պէսպիսուն և աւելի զանազանեալ վարչական պատկեր մը ներկայացնող կանոնադրութիւններով: Սովետական Միութեան սահմաններէն ներս յստակ և կանոնաւորեալ եկեղեցական վարչակարգ մը տակաւին զոյութիւն չունի: Այնտեղ եկեղեցական-վարչական կեանքը, տիրող դժուարին պայմաններու հետեւանքով, տակաւին նոր իր կազմաւորութեան շրջանին մէջ մտնելու նշաններ ցոյց կուտայ:

Միւս կողմէն՝ Ս. Էջմիածնի արտասահմանեան թեմերուն մէջ կը տիրէ վարչական արտասովոր և, պէտք է ըսենք, դժբախտ ալազանութիւն մը: Իւրաքանչիւր թեմ ինքնազուլի կերպով կազմած է իրեն յատուկ թեմական կանոնադրութիւն մը, որով լաւ կամ զէշ կը կառավարուի: Այսպէս՝ Իրանի, Իւրաքի, Եգիպտոսի, Ֆրանսայի, Հիւսիսային և Հարաւային Ամերիկաներու թեմերը կը կառավարուին իրարմէ տարբեր, իրարու բոլորովին աննման կանոնադրութիւններով:

Հայ եկեղեցւոյ վարչական այս բաժնուածութիւնը ունի իր հասկնալի պատճառներն ու հիմունքները: Որքան ալ նուիրապետական Աթոռներու և անոնց թեմերուն վարչական դրութեանց տարբերութիւնները ըստ բախտի և ըստ դիպաց և սխալ մտայնութեանց հետեւանքով առաջ եկած և կազմաւորուած ըլլան, այնուհանդերձ այդ զանազանութիւնները և տարբերութիւնները իրենց յատուկ հիմունքներն ունին և տուեալ տեղական պայմաններու և տիրող ընթացիկ զաղափարներու հետեւանք են: Այսպէս, օրինակի համար, Ամերիկայի պէս երկրի մը մէջ, ուր եկեղեցին պետութենէն բոլորովին անջատուած է, կարելի չէ նոյն թեմական կանոնադրութիւնը ունենալ ինչ որ, օրինակի համար, կարելի է ունենալ և ունինք Իրաքի մէջ, ուր եկեղեցին կը ճանչցուի կէս-պետական մարմին մը և ուր Առաջնորդին ընտրութիւնը կը վաւերացուի արքայական պերաթով և ուր Արքայութեան նախարարը կրնայ արտասովոր միջամտութիւններ ընել Հայ եկեղեցւոյ վարչական գործերուն մէջ: Անցողակի յիշենք թէ Իրաքի կանոնադրութեան մէջ յիշուած անգամ չէ թեմէն դուրս ունէ եկեղեցական իշխանութիւն, և հազիւ կարելի է գուշակել, հիմնուելով այդ կանոնադրութեան վրայ, թէ Իրաքեան թեմը Հայ եկեղեցւոյ մէկ մասը կը կազմէ: Կարելի չէ ունենալ, դարձեալ, նոյն թեմական կանոնադրութիւնը, զոր օրինակ, Ֆրանսայի և Եգիպտոսի մէջ, վասնզի Ֆրանսայի մէջ Հայ եկեղեցին պէտք է հետեւի կրօնական ընկերակցութիւններու պետական օրէնքին, հաստատուած 1904էն ի վեր, մինչ անդին Եգիպտոսի մէջ եկեղեցին պէտք է ինքզինք պատշաճեցնէ Իսլամութիւնը իրեն պաշտօնական կրօն ճանչցող պետական դրութեան մը պահանջումներուն: Այսպէս և այլքն ըստ կարգի:

Այս բոլորէն կը հետևի որ Հայոց մի և ամբողջական եկեղեցին իր ընդհանրական հանդամանք ունեցող օրկաններով իր վերին իշխանութիւնը կրնայ տարածել միայն այն կալուածին վրայ, որ իր միութեան գետինը և խարխիւրը կը կազմէ: Այդ կալուածէն դուրս, այսինքն վարչական գետնի վրայ, Հայ եկեղեցւոյ կազմակերպական միութիւնը ներկայիս կարելի չէ:

Ըսինք թէ եկեղեցւոյ միութիւնը կը կայանայ իր դաւանական, ծիսական, կանոնական, նուիրապետական և որոշ չափով մշակութային միութեան մէջ: Որքան ատեն որ այս գետնի վրայ միութիւնը կը պահուի՝ անկէ դուրս վարչական գետնի վրայ եկեղեցւոյ միութեան սկզբունքը տարածելու ջանքը, ներկայ պայմաններուն մէջ, կարելի չէ և ապարդիւն է: Վարչական հարցերու մէջ, ինչպէս օրինակ՝ ընտրութեանց, ընկերային և քաղաքական յարաբերութեանց, կրթական դրութեան և նման խնդիրներու մէջ, որոշուողութիւնը ամբողջապէս կը վերաբերի իւրաքանչիւր եկեղեցական-վարչական շրջանի սահմաններուն մէջ ապրող ու գործող եկեղեցական մարմիններու դատման և ողջմտութեան: Այս պատճառաւ ալ թէ՛ Հայ եկեղեցին և թէ՛ ուրիշ Արեւելեան եկեղեցիներ պատմութեան ընթացքին, զէպքերու և տիրող քաղաքական և ընկերային պայմաններու բերումով, բաժնուած են վարչականօրէն իրարմէ անկախ ինքնավար կեդրոններու՝ իրենց յատուկ եկեղեցական իշխանութեամբ և իրաւասու մարմիններով:

Տուեալ շրջանի մը եկեղեցիին վարչական ինքնավարութիւնը երբեմն լիակատար է և երբեմն սահմանափակ: Վերջին պարագային թեմին կամ շրջա-

նին կանոնադրութիւնը կ'որոշէ այն իրաւասութիւնները զորս եկեղեցիին վերին կամ ընդհանրական իշխանութիւնը ունի ստորագաս իշխանութեան վրայ: Այստեղ չենք ուզեր մտնել այն հարցին մէջ թէ տուեալ ստորագաս եկեղեցական իշխանութիւն մը նուազագոյն ո՛րքան և ի՛նչ կէտերու մէջ կախում պէտք է ունենայ իրմէ վեր եզով եկեղեցական իշխանութենէն՝ որուն իրաւասութեան ներքեւ կը գտնուի: Մեր նպատակն է նկատի առնել միայն տիրող կացութիւնը այնպէս ինչպէս որ է, լաւ կամ գէշ: Այսպէս՝ Ամերիկայի մէջ Հայ եկեղեցւոյ թեմական կանոնադրութիւնը կը տրամադրէ որ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսը վաւերացնէ կամ մերժէ Առաջնորդի ընտրութիւնը, և կամ վաւերացնէ կամ մերժէ թեմական կանոնադրութիւնը կամ անոր բարեփոխութիւնները, երբ ասոնք արդէն քուէարկուած են թեմական Պատգամաւորական Ժողովին կողմէ: Մինչդեռ անգլիկան թեմեր, որոնց կանոնադրութեան մէջ եկեղեցական վերին իշխանութեան կամ մարմնի կամ ընդհանրական նկարագիրը ունեցող Ժողովի հեռուէն ակնարկութիւն անգամ չկայ: Իրաքի թեմական կանոնադրութիւնը, ինչպէս վերև յիշեցինք, այս տեսակէտէն ամենէն ակնբախներէն մէկն է: Իսկ Յունաստանի թեմը ցարդ չէ կրցած անգամ իրեն յատուկ կանոնադրութիւն մը կազմել:

Կասկած չկայ որ մեր ներկայ եկեղեցական-կանոնական անկերպարան վիճակը յոյժ ցաւալի երևոյթ մը կը պարզէ: Ընդհանուր եկեղեցւոյ Տիեզերական Ժողովներու կանոններուն, ինչպէս նաև Ազգային եկեղեցական Ժողովներու կանոններուն զբոթէ բոլորովին անտեսումը ի հիմանէ խախտած է մեր եկեղեցական-վարչական կարգ ու սարքը: Իրողութիւն է որ Տիեզերական Ժողովներու և մեր Ազգային եկեղեցական Ժողովներու կանոնները պարունակող կանոնադիրք մը վաւերական հանգամանքով և պաշտօնապէս հրատարակուած անգամ չէ ցարդ^(*): Եւ ինչ որ աւելի մտահոգիչ է՝ այն է թէ ներկայիս հաւաքաւորութիւնն ալ չունինք մեր եկեղեցւոյ տունը կարգի դնելու՝ եկեղեցւոյ զանազան մասերու ինչպէս նաև վերագաս և ստորագաս իշխանութեանց իրարու նկատմամբ ունեցած իրաւական պարտաւորութիւններն և իրաւունքները ճշդորոշող կանոններու հաստատումով:

Այսպիսի եկեղեցական ընդհանուր սահմանադրութեան մը չգոյութիւնը աւելի ևս պատճառ մըն է որ զգոյշ ըլլանք և առանց յստակ կանոնական հիմունքներու՝ անհաստատ և անորոշ իրաւունքներ կիրարկելու չհետամտինք, մինչև որ այս իրաւանց ընդունելութեան համար առհասարակ մտքերը պատշաճաբար և տրամադրութիւնները շինուած ըլլան նպաստաւոր պայմաններու ստեղծումով:

Պէտք է համակերպինք, հետեւաբար, ներկայիս տիրող կացութեան, ըստ որում մեր եկեղեցւոյ ինքնավար կեդրոնները անկախօրէն կը ղեկավարեն իրենց ներքին գործերը, լաւ կամ գէշ, համաձայն իրենց վարչական կանոններուն: Պէտք է համակերպինք որ այս ինքնավար շրջաններն և կէս-ինքնավար թեմերը անկախօրէն կարգադրեն կամ չկարգադրեն իրենց ներքին վէճերն ու

(*) Ն. Եպս. Մելիք - Թանգեանի «Հայոց Եկեղեցու Իրաւունքը» աշխատութիւնը անհատական և թերի գործ մըն է:

կուրսները, անհամաձայնություններն ու ըմբոստությունները: Վասնզի պէտք է զիտնանք թէ շրջանի մը մէջ յառաջ եկած երկպառակույթիւնները, ընտրական խնդիրներու շուրջ անհամաձայնությունները, քաղաքական կամ կէս քաղաքական հակամարտությունները և նման երևոյթներ կը վերաբերին նոյն շրջանին վարչական ներքին խնդիրներու կարգին և դուրս կը մնան եկեղեցւոյ ընդհանրական մարմիններու կանոնական իրաւասութենէն:

Առաւելագոյնը զոր եկեղեցական բարձրագոյն իշխանութիւնը կրնայ ընել տուեալ պայմաններու մէջ այն է՝ որ նոյն իշխանութիւնը առաջարկէ իր բարի միջնորդութիւնը, հակամարտութեանց պարագային համեմաշխուսթիւն զոյացնելու կամ վէճի առարկայ խնդիր մը կարգադրելու համար, զորժածելով իր բարոյական հեղինակութիւնը: Միայն թէ այսպիսի միջնորդութիւններ, որպէսզի իրենց նախատակին ծառայեն, պէտք է ի յառաջագունէ ընդունելի ըլլան պայքարող կողմերուն համար:

ԿԱՂՆԻ ՈՐ ԵՂԵԳ

Օր մ'եղեգին
Կ'ըսէ Կաղնին.
«Բնութենէ

Որքան գանգսիս՝ իրաւ տեղն է.

Ամենամանր

Թռչուն մը քեզ քեւ մըն է ծանր.

Հով մը տկար՝ ուր հազիւ քէ

Ջրի երես կը փոքիքէ կը սնուի քեզ

Գլուխ ծռել նկուն ու հեզ.

Մինչդեռ գազարն իմ վեհապանծ

Նման անեղ Կովկաս լեռանց՝

Ձէ քէ միայն արեգական

Ճանաչներու կ'ըլլայ խափան՝

Այլ եւ մերկին

Վանէ նիգերը մոլեգին:

Ամէն հովիւր՝ քեզ փոքորիկ,

Իսկ ինձ համար զեփիւռ քաղցրիկ.

Սաղարթներու տակով գոնէ,

Դուն բուսնէիր, ա՛հ քիստոնէ,

Որոնցմով եւ վեհազնորէն

Կը պահպանեմ մօտ գնուող բոյսեր ամէն.

Այնման երկիւղ չէիր կրեմ,

Քեզ կ'ըլլայի պաշտպան եւ տէր:

Սակայն կ'երբաս դուն կը բուսնիս,

Ո՛ր խեղճ քիւսկ,

Խոնարհ ափանց վրայ հովքիւսկ.

Բնութիւնը ստուգապէս

Անիրաւած է, եղէ՛ց, քեզ:»

— «Կարեկցութիւնդ, եղեգ, բառ,

է՛ հետեւանք բնութիւնդ լաւ.

Այլ ինձ համար

Հոգ մի՛ տանիր դուն վայրապար.

Դուն աւելի, Կաղնի՛, բան գիտ

Վաւանգներէ երկիւղ աւելիս:

Ես կը ծուլմ, այլ չեմ կոտորի,

Դուն մերկիցարդ քաջապէս դիմադրեցիր,

Այլ վերջ տեսնե՛նք. ամէն բանի,

Կ'ըսեն, վախճանն է գովելի:»

Մինչդեռ եղեգ գայտ կը խօսէր՝

Հով մոլեգին

Փրքի ծայրէ հորիզոնին,

Ահեղագոյն գաւաղը՝ զոր

Հիւսիսի ծոցն կրածէր լլար

Մինչեւ այն օր: Ա՛յնքան ուժով

Քուռնք նիգերն տասկացուց հով՝

Որ վերջապէս նետեց գետին այն սեգ Կաղնին՝

Որա գլուխ կը բարձրանար մինչեւ երկին,

Եւ ոյր ոտներ դժբախտ խոր կը հասնէին:

Լ.Ս.ՅՈՆԹԷՆ

Մարտի

Թրգմ. Մ. Ն.